

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.341.1

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-ЗНАННЄВОЇ ПАРАДИГМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

ENSURING OF COMPETITIVE-STABILITY OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS ON THE BASIS OF INFORMATION AND KNOWLEDGE PARADIGM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

Верхоглядова Н.І.

доктор економічних наук, професор,
проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Радамовська І.В.

аспірант кафедри обліку, економіки
та управління персоналом підприємства,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

У статті розглянута можливість забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем на основі інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку. Досліджено сутність інноваційного розвитку соціально-економічної системи. Вивчено поняття «постіндустріальна економіка» та «економіки знань», встановлено основні їх риси. Вивчено складові інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку соціально-економічних систем в умовах постіндустріальної економіки. Виявлено основні характеристики інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку, який є першоосновою для забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, економіка знань, парадигма, постіндустріальна економіка.

В статье рассмотрена возможность обеспечения конкурентоустойчивости социально-экономических систем на основе информационно-знаниевой парадигмы инновационного развития. Исследована сущность инновационного развития социально-экономической системы. Изучено понятие «постиндустриальная экономика» и «экономики знаний», установлены основные их черты. Изучены составляющие информационно-знаниевой парадигмы инновационного развития социально-экономических систем в условиях постиндустриальной экономики. Выявлены основные характеристики информационно-знаниевой парадигмы инновационного развития, которое является первоосновой для обеспечения конкурентоустойчивости социально-экономических систем.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, экономика знаний, парадигма, постиндустриальная экономика.

In the article the possibility of ensuring competitive-stability of socio-economic systems based on information and knowledge paradigm of innovation development. The essence of innovation development of socio-economic system was researched. The concept of "post-industrial economy" and "knowledge economy" was studied, their main features were found. The components of information and knowledge paradigm of innovation development of socio-economic systems in post-industrial economy were studied. The basic characteristics of information and knowledge paradigm of innovation, which is a fundamental principle to ensure the competitive-stability of the socio-economic systems, were identified.

Keywords: innovation, innovative development, knowledge economy, paradigm, post-industrial economy.

Постановка проблеми. В сучасному світі значно посилюється роль інновацій, які цілком виправдано можуть вважатися локомотивами розвитку соціально-економічних систем макро-

мезо- та мікрорівня. Деякі науковці пов'язують це з тим, що створюючи нові потреби, інновація тим самим є прискорювачем, що задає швидкість для сходження економічної системи до

вищих еволюційних форм (нових технологічних укладів) [6, с. 270]. Саме тому, інноваційний розвиток є запорукою забезпечення формування та стійкого збереження конкурентних переваг певної соціально-економічної системи, що визначається науковцями як її конкурентостійкість. Водночас, слід зауважити, що протікання інноваційного розвитку залежить від того, які теоретичні, методологічні і аксіологічні установки притаманні тій чи іншій соціально-економічній системі, тобто, від того, якою є парадигма інноваційного розвитку. Останнім часом все більше уваги приділяється формуванню інформаційно-знаннєвої парадигми, яка повинна стати першоосновою для активізації впровадження та використання інновацій та забезпечення на цій основі конкурентостійкості соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «конкурентостійкість» є відносно новим для вітчизняної науки. Його вивченню приділяли увагу О. Коковіхіна, В. Дикань, І. Булах, Т. Надтока, О. Тридід, Ю. Сімех, М. Чорна, Л. Протасова, С. Захарова, В. Чернега, в роботах яких сформовано загальне уявлення про сутність поняття конкурентостійкості та її характерні ознаки, серед яких варто виділити: виникнення в умовах функціонування конкурентних відносин; забезпечення ефективного функціонування системи; наявність конкурентних переваг порівняно з іншими суб'єктами; збереження стабільних позицій на даному ринку; тривалий часовий період охоплення; динамічний характер; можливість реагувати на вплив зовнішнього середовища та протистояти дестабілізуючим факторам. Водночас, доцільно більше уваги приділити дослідженню інноваційного розвитку як першооснови для забезпечення конкурентостійкості.

Аналізу поняття «інноваційний розвиток» присвячено праці багатьох науковців, серед яких Г. Возняк, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Гриньов, Я. Жаліло, І. Новікова, С. Онишко, Х. Рігс, В. Семиноженко, Б. Твісс, Д. Тідд, Л. Федулова, Р. Фостер, В. Хіпель, Й. Шумпетер тощо. В працях науковців наголошується роль та значення інформації та знань для економіки, що стала на інноваційний шлях розвитку. Ці та інші дослідження дали поштовх для розвитку теорій інформаційної економіки або економіки, що ґрунтується на знаннях, вивченню особливостей якої присвячено роботи М. Кастельса, Г. Шиллера, Ю. Хабермаса, М. Постера, О. Пархоменка, Л. Антошкіної, М. Карпенка, О. Гончарової, Я. Чепуренко, В. Пожуєва, Л. Мельник тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, недостатньо вивченою залишається проблема забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем на основі інноваційного розвитку. Крім того, потребує певних уточнень інформаційно-знаннєва парадигма інноваційного розвитку соці-

ально-економічних систем на макро-, мезо- та мікрорівні.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вивчення проблеми забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем макrorівня (національне господарство), мезорівня (галузь, регіон) та мікрорівня (підприємство, організація) на основі інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: дослідити сутність інноваційного розвитку соціально-економічної системи як першооснови забезпечення її конкурентостійкості; дати визначення постіндустріальній економіці або економіці знань; вивчити складові інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку соціально-економічних систем макро-, мезо- та мікрорівня.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дослідження показали, що більшість авторів, які займалися вивченням конкурентостійкості, схиляються до визначення її сутності як здатності системи забезпечувати свою конкурентоспроможність і підтримувати цей стан. Водночас, на нашу думку, провідну роль в створенні та збереженні протягом тривалого часу конкурентних переваг мають відігравати інновації.

Поняття «інновація» вперше було вжито у ХІХ столітті в культурології та лінгвістиці для позначення процесу проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Термін «інновація» активно використовується в економіці, як в теорії, так і на практиці, як самостійно, так і для позначення ряду понять: нововведення, новація, інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, відкриття тощо [14, с. 205].

Як зазначають К. Абдульханова, М. Васіна, Л. Лаптева, В. Сластеніна, термін «інновація» походить від латинського слова «*innovatio, novo*» (змінювати, поновлювати, винаходити) й означає введення нового [1, с. 25].

В «Економічному словнику», укладачами якого є Й. Завадський, Т. Осовська, О. Юшкевич, поняття «інновація» трактується як нововведення, новинка або як втілення нових форм організації праці й управління, що охоплюють не тільки окреме підприємство, а й їх сукупність, галузь [8, с. 116].

Визначення досліджуваного поняття на державному рівні дає Закон України «Про інноваційну діяльність», де інновація розглядається як новостворені (застосовані) і вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення – виробничі, адміністративні, комерційні та інші, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [18].

Отже, у сучасній науковій літературі інновації розглядаються в цілому як нові форми організації праці й управління, нові види технологій,

які охоплюють не тільки різноманітні установи та організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей. В останній час світовою спільнотою інновації визнано основою розвитку не тільки окремих підприємств, але й галузей, регіонів, національного господарства в цілому.

Основоположними методологічними засадами інноваційного розвитку, описаними в роботі таких науковців, як Я. Жаліло, С. Архієреєв, Я. Базиліук, Я. Белінська, З. Варналій [9], є: послідовна реалізація ідей І. Шумпетера щодо конкуренції на підставі інновацій та наукових розробок, які виступають головними чинниками економічної діяльності; визнання особливої ролі знань в сучасному економічному процесі; розуміння інституціональних параметрів інноваційної діяльності як визначального фактора, від якого залежить її зміст та структура.

Інноваційний розвиток може забезпечуватися структурним вдосконаленням економіки за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів виробництва, підвищення якості продукції, зміцнення конкурентоспроможності окремих товаровиробників та прискорення соціального прогресу в суспільстві. Інноваційний розвиток ґрунтується на світових результатах науково-технічного прогресу, власних інноваційних ідеях, проектах, кадрах [19, с. 63].

Так, Д. Карлюк визначає інноваційний розвиток як складний процес прикладного характеру створення і впровадження інновацій з метою якісних змін об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту, який пов'язаний з необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довгостроковій перспективі [10].

Нами у своїй роботі пропонується розглядати інноваційний розвиток певної соціально-економічної системи, як конструктивну динаміку її переходу з одного стану в інший, який забезпечується за рахунок інновацій. Тобто, основне призначення інноваційного розвитку полягає в тому, щоб сприяти забезпеченню конкурентоспроможності соціально-економічної системи за рахунок кількісних та якісних перетворень на основі розробки і реалізації інновацій.

Як вважає ряд науковців, інноваційний тип розвитку господарської системи характеризується: новаторськими цілями, інноваційними результатами виробничої діяльності в тактичному і стратегічному аспекті; інноваційними засобами досягнення цілей (факторами інновацій у вигляді новітньої техніки і технології, нової організації та мотивації праці й виробництва); можливостями відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі, що дає можливість господарській системі отримати всі організаційно-управлінські умови для інноваційного розвитку [4].

Інноваційний тип розвитку характеризується

не лише чинниками виробництва, але й інноваційними товарами і послугами, а також сукупністю умов, які гарантують відтворення інноваційної стратегічної спрямованості в розвитку господарської системи на постійних засадах [12, с. 9].

Оскільки в сучасному суспільстві знання та інформація відіграють вирішальну роль, останнім часом все більше науковців акцентують увагу на необхідності формування інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку.

Зупинимось на дослідженні сутності терміну «парадигма». Т. Кун, заслугою якого є поширення використання цього терміну в науковому обігу, трактує сутність парадигми як сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що приймаються за зразок наукової діяльності [13].

Таке розуміння дозволило поширити парадигму на соціальну, гуманітарну, економічну сфери пізнання та діяльності. В сучасних наукових дослідженнях поняття «парадигма» набуло широкого використання у філософії, політології, психології, педагогіці, менеджменті, державному управлінні.

Парадигма як загальне бачення, що поділяється членами певної спільноти на рівні «глибинної структури» базових цінностей та переконань, визначає якість основних суспільних відносин і їх зміна приводить до суттєвих соціальних трансформацій [5, с. 209].

У сучасній науці поняття «парадигма» визначають як систему теоретичних, методологічних і аксіологічних установок, що приймаються за зразок вирішення проблеми всіма членами наукового співтовариства.

В «Економічному словнику» поняття парадигми визначається так: це теорія, прийнята як зразок постановки, обґрунтування, вирішення проблеми в рамках тієї чи іншої науки [8].

Загальновідомо, що парадигмою потрібно вважати типовий прояв або загальноприйняту методологічну модель, що поділяється більшістю представників певної сфери діяльності, відтворює основні вимоги до взаємодії із певною предметною сферою та формує норми активності суб'єкта.

Попри багатозначність поняття «парадигма», слід зазначити, що до її складових слід віднести такі, як основоположна ідея, мета, мотив та стимул та засоби досягнення результату.

Початок нового тисячоліття характеризується кардинальними змінами парадигм розвитку соціально-економічних систем. Для опису змін сьогодні прийнято використовувати такі поняття як постіндустріальна економіка, економіка знань, інформаційний капіталізм, інформаційна економіка, мережеве суспільство.

Постіндустріальний тип економічного розвитку характеризується переходом до інформаційного суспільства та економіки знань.

Стратегія розвитку інформаційно-знаннєвого суспільства є сьогодні центральним системним ядром соціально-економічної політики розвинених країн, що дозволяє їм максимально скористатися перевагами пануючого інформаційного техніко-економічного укладу еволюції людської цивілізації [15, с. 40]

Американський соціолог і філософ Д. Белл, який є одним з провідних дослідників постіндустріального суспільства, зазначив, що постіндустріальне суспільство – це зростаючі й непередбачувані зміни в характері суспільства, завершення становлення нової логіки його соціально-економічної організації та зміна в характері знань [3].

Знання, інформація й способи їхньої обробки стають вирішальним фактором розвитку, в тому числі інноваційного. В економіці знань або постіндустріальній економіці рушійною силою подальшого розвитку є нагромадження, використання інформації та знань, що зосереджені в інтелектуальному капіталі.

Таким чином, основоположну ідею, покладену в основу інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку, можна сформулювати таким чином: використання інформації, її перетворення на знання створює основу для виробництва нової інформації та нових знань, даючи поштовх інноваційному розвитку економіки.

При цьому, метою інноваційного розвитку соціально-економічної системи будь-якого рівня, на наш погляд, є не лише підвищення рівня її конкурентоспроможності, але й стійке збереження сформованих конкурентних переваг, що відбувається на інноваційній основі. Тобто, визначаючи мету інноваційного розвитку, досить слушно використовувати таку відносно нову економічну категорію, як конкурентостійкість, адже саме ця категорія характеризує здатність формувати та утримувати протягом тривалого часу конкурентні переваги. Отже метою інноваційного розвитку є забезпечення конкурентостійкості соціально-економічної системи на інноваційній основі.

Це знайшло відображення на рис. 1, на якому представлено складові інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку.

Згідно інформаційно-знаннєвої парадигми, основними мотивами та стимулами до здійснення інноваційної діяльності є саме не фінансові мотиви та стимули, зокрема: прагнення постійного саморозвитку та самовдосконалення, розвиток внутрішнього потенціалу та визнання з боку системи вищого рівня.

Водночас, на даному етапі розвитку, коли розбудова інформаційної економіки лише розпочинається, матеріальні мотиви та стимули відіграють також значну роль.

До таких стимулів можна віднести підвищення результатів функціонування відповідної соціально-економічної системи (на рівні національного господарства – ВВП, на рівні регіону – ВРП, на рівні галузі – ВДВ, на рівні підприємства – чистого прибутку) та фінансова підтримка з боку систем вищих рівнів. Для підсистем такими стимулами є фінансова винагорода за розробку та впровадження інновацій у вигляді пільг, дотацій, субсидій, премій, заохочень тощо.

У визначеннях сутності економіки, що ґрунтується на знаннях, акцент робиться на поширенні та використанні знань як основного фактора розвитку. При цьому, якщо одна наукова школа віддає перевагу інформації, то інша – знанням. У такому контексті інформацію та знання

Соціально-економічна система	Макро-рівень		Мезо-рівень		Мікро-рівень
	Національне господарство		Регіон	Галузь	Підприємство
Основоположна ідея	Використання інформації, її перетворення на знання створює основу для виробництва нової інформації та нових знань, даючи поштовх інноваційному розвитку економіки та сприяючи досягненню конкурентостійкості соціально-економічної системи				
Мета	Забезпечення конкурентостійкості соціально-економічної системи на інноваційній основі				
Мотиви та стимули	Основні (не фінансові)	Прагнення постійного саморозвитку та самовдосконалення			
		Розвиток внутрішнього потенціалу			
		Визнання світовою спільнотою	Визнання пріоритетності з боку держави	Визнання з боку держави чи регіону	Визнання цінності з боку споживачів
	Другорядні (матеріальні)	Для соціально-економічної системи даного рівня			
		Підвищення ВВП	Підвищення ВРП	Підвищення ВДВ	Підвищення чистого прибутку
		Фінансова підтримка з боку світових організацій	Фінансова підтримка з боку держави	Фінансова підтримка з боку держави чи регіону	Фінансова підтримка з боку органів влади
		Для підсистеми (фінансова винагорода за розробку та впровадження інновацій):			
Пільги, дотації, субсидії, державні замовлення тощо			Система преміювання		
Головний фактор розвитку	Інформація та знання, зосереджені в інтелектуальному капіталі				
Характеристики	<ul style="list-style-type: none"> - провідна роль освіти та самоосвіти, домінування концепції безперервного навчання; - абсолютне зростання значення сфери послуг (особливо в галузі формування знань, інформації та інформаційних технологій); - утвердження замість матеріальної мотивації не фінансових мотивів та стимулів; - зростання ролі технологій в різних сферах; - постійне збільшення частки науково-дослідних робіт у сукупних витратах; - пріоритетність інвестицій у розвиток людини та формування її фундаментальних знань; - зростаюча залежність впровадження інновацій від досягнень теоретичного знання; - залежність якості життя і перспектив інноваційного розвитку від інформації та її використання; - концентрація розвитку навколо центрів освіти та наукових досліджень 				

Рис. 1. Складові інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку соціально-економічних систем

дослідники розглядають як окремо функціонуючі категорії.

На думку Дж. Ходжсона, інформація – це сукупність даних, які вже інтерпретовані, які мають певний смисл, а знання – це продукт використання інформації. На думку М. Кастельса і Д. Белла, знання – це сукупність організованих висловлювань про факти чи ідеї, систематизовану інформацію, організовані дані, які передаються; знання є своєрідним наслідком інформації, яка засвоюється, в основі якої пошук істини про складні багатогранні явища сучасної дійсності. Саме тому знання, що формуються, є активним джерелом, тобто причиною нової інформації [17, с. 8].

Ми погоджуємося з С. Шкарлет, В. Савченко [21], щодо того, що ці категорії розпорозувати не потрібно, а більш доцільним є їх поєднання. З огляду на це, в головним фактором розвитку ми пропонуємо вважати інформацію та знання, зосереджені в інтелектуальному капіталі. Тобто людина з її здатністю засвоювати інформацію, набувати знання та генерувати нову інформацію та нові знання відіграє провідну роль в інноваційному розвитку будь якої соціально-економічної системи.

На основі аналізу та систематизації досліджень науковців [16; 15; 17; 20; 11], нами пропонується виокремити наступні характеристики інноваційного розвитку соціально-економічних систем відповідно до інноваційно-знаннєвої парадигми:

- провідна роль освіти та самоосвіти, домінування концепції безперервного навчання;
- абсолютне зростання значення сфери послуг (особливо в галузі формування знань, інформації та інформаційних технологій);
- утвердження замість матеріальної мотивації нефінансових мотивів та стимулів;
- зростання ролі технологій в різних сферах;

- постійне збільшення частки науково-дослідних робіт у сукупних витратах;
- пріоритетність інвестицій у розвиток людини та формування її фундаментальних знань;
- зростаюча залежність впровадження інновацій від рівня досягнень теоретичного знання;
- залежність якості життя і перспектив інноваційного розвитку від інформації та її використання;
- концентрація розвитку навколо центрів освіти та наукових досліджень.

Варто погодитись з Л. Антошкіною, що постіндустріальне суспільство повинно будуватись та розвиватись на знаннях як на гранично невичерпному та ще й прогресивно зростаючому під впливом його використання ресурсі [2].

Як правило, для здійснення інноваційного розвитку на основі інформаційно-знаннєвої парадигми потрібно забезпечити орієнтацію на постійне отримання та поповнення знань, як головного ресурсу розвитку економіки, що в результаті дасть змогу сформувати та утримати конкурентні переваги соціально-економічної системи.

Висновки. Стратегічні перспективи сьогодення передбачають підвищення ефективності виробництва та використання новітніх знань, що сприятиме активізації інноваційного розвитку та забезпеченні на цій основі конкурентостійкості соціально-економічних систем як на мікро-, так і на мезо- та макрорівні. Це відповідає інформаційно-знаннєвій парадигмі інноваційного розвитку соціально-економічних систем. Водночас, для її втілення в життя необхідно вирішити низку проблем, серед яких сприяння заохоченню використання знаннєвого доробку в усіх секторах національної економіки, визнання пріоритетності освіти та стимулювання всебічного розвитку інтелектуального капіталу як джерела формування конкурентних переваг та підґрунтя до їх збереження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдульханова К. А. Психология и педагогика / К. А. Абдульханова, М. В. Васина, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. – М. : Совершенство, 1998. – 153 с.
2. Антошкіна Л. І. Проблеми формування знаннєвого ресурсу інноваційного розвитку економіки України / Л. І. Антошкіна // Вісник КНУТД. – К. – 2012. – №5. – С. 110-116.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Академия, 1999. – 569 с.
4. Білоцерківець В. В. Стратегічні інститути інноваційного розвитку та механізми їх фінансування [Електронний ресурс] / В. В. Білоцерківець та ін. // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – Випуск 103-4. – Режим доступу: http://library.dgtu.donetsk.ua/fem/vipl/03-4/103-4_07.pdf.
5. Говлет М., Рамеш М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / М. Говлет, М. Рамен, перекл. з англ. О. Рябова. – Львів: Кальварія, 2004. – 264 с.
6. Дрига С. Г. Становлення парадигми інноваційного розвитку вітчизняного підприємництва: макроекономічні передумови / С. Г. Дрига // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 4. – С. 269–275.
7. Дучинська Н. І. Місце нематеріальних ресурсів у розвитку економіки знань / Н. І. Дучинська, А. О. Осаул // Науковий Вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2009. – № 7. – С. 51-54.
8. Економічний словник : наукове видання / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.

9. Жаліло Я. А. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базиліук, Я. В. Белінська, З. С. Варналій – К. : Національний ін-т стратегічних досліджень; Державне агентство України з інвестицій та інновацій, ШСД, 2006. – 119 с.
10. Карлюк Д. О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств льонопереробної галузі: автореф. дис... канд. екон. наук / Д. О. Карлюка. – Київ, 2006. – 24 с.
11. Карпенко М. С. Інформаційні технології як фактор впливу на розвиток суспільства, що побудоване на знаннях [Електронний ресурс] / М. С. Карпенко. – Режим доступу : www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Economics/32567.doc.htm.
12. Ковальчук С. В. Інноваційний розвиток українських підприємств: реалії та перспективи / С. В. Ковальчук // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Екон. науки. – 2011. – № 6, т. 4. – С. 7-10.
13. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун, перев. с англ. И. З. Налетова. – М.: Прогресс, 1975. – 278 с.
14. Луньова В. А. Сутність інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / В. А. Луньова // Вісник ХНТУСГ (Екон. науки). – 2012. – Вип. 126. – С. 203-210.
15. Мельник Л. Ю. Еволюція наукових уявлень про економіку знань [Електронний ресурс] / Л. Ю. Мельник // Економічний вісник університету. – 2015. – Вип. 26(1). – С. 37-42. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escv_2015_26\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escv_2015_26(1)_8)
16. Петровський П. М., Савченко О. В. Гуманітарна парадигма як теоретико-методологічна модель діяльності соціального суб'єкта / П. М. Петровський, О. В. Савченко // Ефективність державного управління. – 2011. – Вип. 26. – С. 13-22.
17. Пожуєв В. І. Проблеми інформатизації суспільства в трансформаційних умовах [Електронний ресурс] / В. І. Пожуєв // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2008. – Вип. 34. – С. 4-14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2008_34_3
18. Про інноваційну діяльність: Закон України [Електронний ресурс]: від 04.07.2007 р. № 40-IV (зі змінами і доповненнями) // Офіційний сайт Верховної Ради. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
19. Тофанчук А. Т., Колесник М. В. Соціально-економічні особливості інноваційного процесу / А. Т. Тофанчук, М. В. Колесник // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць (економічні науки). – К. : НАУ, 2010. – Вип. 26. – С. 61–68.
20. Чухно А. А. Сучасні економічні теорії : підручник / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К. : Знання, 2007. – 878 с.
21. Шкарлет С. М. Реальна, віртуальна та інформаційна економіка / С. М. Шкарлет, В. Ф. Савченко // Чотирирівневе забезпечення соціально-економічного розвитку в умовах євроінтеграційних процесів : монографія. – Чернівці : ЧНТУ. – 2016. – С. 8-26.